

L'ARXIU DEL PALAU DE PERALADA

Per Mn. JOSEP CLAVAGUERA i CANET

1. LA SEVA HISTÒRIA

De bell principi, cal advertir el caràcter singular d'aquest arxiu, tant per la seva diversitat del fons documental, com per la seva procedència. Qualsevol pot pensar que tenim i anem a parlar ara de l'arxiu dels Comtes de Peralada i de Rocabertí. Doncs, no és així.

En la data ja reculada de l'any 1923 quan es va consumir la venda del palau i demés dependències per part dels hereus dels Comtes traspassats a finals del segle XIX, els seus nebots –els marquesos de La Torre amb residència a Mallorca– traslladaren, abans de tancar-se el contracte, tot el que més els va interessar.

Pel que fa referència a l'arxiu, sabem que varen traslladar quasi tota la documentació, i aquesta ha restat a Mallorca sota la custòdia d'un Sr. Canonge de La Seu, descendent dels Comtes. Algun estudiós empordanès hi ha anat a consultar-la i sabem que havia estat ben rebut i amb les degudes atencions per fer un bon treball de consulta.

Ara, després de la mort del Sr. Canonge, tot aquest arxiu segons notícies no del tot confirmades– ha passat sota la custòdia del Consell Balear.

Així doncs, l'arxiu del Palau de Peralada no és l'arxiu dels seus Comtes, i el seu fons documental –com hem dit abans– és molt divers i múltiple i amb un origen que va des de compres fetes per persones de confiança del Sr. Mateu, anant per cases de pagès de la comarca adquirint pergamins i manuscrits de tota mena, fins a adquisicions de fons documentals de cases importants fetes a la Llibreria Porter de Barcelona.

2. LA CLASSIFICACIÓ PER SECCIONS

A mesura que arribava la documentació s'anaven creant unes seccions o apartats per poguer-la classificar. Les persones que havien treballat en aquest arxiu, especialment el professor-escriptor Miquel Golobardes i el bibliotecari Martí Costa, ara ja traspassats, així ho varen iniciar i així s'ha continuat tota aquesta tasca classificatòria amb aquests criteris establerts.

Són tretze seccions que corresponen a les lletres de l'alfabet i així, es distingeixen, des de la «A» fins a la «M». Més endavant, ja farem un petit repàs del contigut de cadascuna d'elles.

Cal dir, també, que hi ha un calaix amb un miler de fitxes entre manuscrits i impressos que estan classificats com a «arxiu general». Són documents que no es podien col·locar en cap de les seccions obertes i així han quedat classificats amb un caràcter genèric.

A cada secció, primerament estan col·locats els **pergamins** –si és que n'hi ha algun– i tot seguit els **manuscrits** i en el darrer lloc els **impressos**. L'ordre de classificació és el «Cronològic». Els documents estan servats en capses-arxivadores degudament numerades i que es corresponen a les fitxes. Els pergamins aplanats resten en uns grans calaixos d'un moble fet amb aquesta intenció.

Resta per classificar només uns centenars de pergamins que estan ben aplanats i arxivats. S'ha iniciat la tasca de fer-ne les fitxes. Cal dir que són de procedència molt variada i fan referència a contractes d'arrendament, vendes, concòrdies, censals, èpoques, capítols matrimonials etc... tots de les comarques gironines.

També, s'està fent ara mateix un treball de buidar l'arxiu particular del Sr. Miquel Mateu que ens ha arribat aquí a Peralada des de Barcelona. Comprèn documentació des de l'any 1939 al 1972, any de la seva mort.

EL CONTINGUT DE CADA SECCIÓ EN PARTICULAR

SECCIÓ A: PERALADA I ROCABERTÍ

Aquesta secció conté documents de diversa procedència, però tots fan referència a la Vila de Peralada i a la Casa Rocabertí. Aquests no són del fons documental de la casa, sinó documents dispersos adquirits modernament.

Hi ha manuscrits del segle XVII i impressos moderns, fins i tot, programes de festa major. Una bona part pertanyen a la Guerra del Francès i tracten de bagatges, impostos i contribucions que la Vila de Peralada havia d'aportar per la causa.

Aquesta secció «A» compta amb 2.722 documents, dels quals un 80% són dels anys: 1809-1810-1811 i 1812.

L'apartat especial de la Casa Rocabertí té 469 documents i quasi tots són manuscrits i un bon nombre d'ells són al·legacions jurídiques contra veïns de Peralada i altres pobles de la comarca.

SECCIÓ B: EL CARME

Està formada pel fons documental del Convent del Carme de Peralada, comprat a l'època de la desamortització pels comtes i annexionat al seu palau per un pont que uneix ambdós edificis.

Bàsicament aquesta documentació consta d'uns 400 pergamins datats des del segle XII fins al XVII. A més, hi ha uns quants manuscrits de capbreus i censos. Finalment, hi ha 6 lligalls de «llevadors de censos» i un Manual de 92 fulls numerats i 30 en blanc sense numerar, amb aquest títol: «Reductio onerum Missarum pro Conventu Carmelitarum Vilaе Petralatae, efformata anno 1750».

Aquests documents han estat estudiats, catalogats i alguns d'ells transcrits per l'antic arxiver-historiador, fill de Peralada, Miquel Golobardes i Vila, en el llibre que va publicar l'any 1953, editat a Barcelona per en Josep Porter, amb el títol: «EL CONVENTO DEL CARMEN DE PERALADA» amb un dibuixos de Ramon Reig de Figueres.

Aquest llibre té 195 pàgines de text, dividides en quatre capítols, en el darrer dels quals hi ha la transcripció dels documents usats en l'estudi històric del Convent. Un apèndix amb un mapa de les comarques de l'Alt Empordà i el Gironès, juntament amb unes 10 pàgines de notes de l'autor, clouen aquesta edició.

SECCIÓ C: LA NOBLE CASA DEL CATLLAR I BESORA

El fons documental d'aquesta secció pertany a aquesta noble família originària de la Vall de Camprodon i amb diverses branques pel Ripollès. El seu castell –avui en ruïnes– es troba entre els pobles de Vilallonga i Setcases en un petit turó on ara només hi resta una esglésiola dedicada a Santa Maria, possiblement abans era la Capella del Castell.

La documentació d'aquesta Casa: Catllar o Descatllar –Besora arriba fins el segle XIX. L'últim document de l'arxiu és de l'any 1832. Això fa pensar que a mitjans del segle passat, la família s'extingí i els hereus van fer la venda de l'arxiu al Sr. Porter de Barcelona i aquest el va vendre al Sr. Mateu i així va arribar tota aquesta valuosa documentació a l'arxiu de Peralada.

La secció té dues classes de documents:

a) PERGAMINS

b) MANUSCRITS

a) –Els pergamins van des del segle XII –el primer és de l'any 1177– fins al XVII. El darrer és de l'any 1624.

Són en total: 419 pergamins. Tots numerats i aplanats amb la corresponent fitxa. Aquest fons de pergamins ha estat transcrit i estudiat pel Sr. Miquel Golobardes en el seu llibre: «ELS REMEN-CES». El segon volum el dedica íntegrament als documents, que de més aprop o més lluny toquen la qüestió remença.

b) –Els manuscrits o papers –tal com consta en el fitxes– corresponen als segles XIV-XIX. El primer porta aquesta data 1351, i el darrer és de l'any 1832. En total són: 1253 documents col·locats en capses-arxivadores i amb les seves corresponents fitxes, explicant el contingut del document.

Considerem que és una documentació bàsica i fonamental per qualsevol que vulgui estudiar la història de la Vall de Camprodon i també d'alguns pobles i viles del Ripollès. Ha estat poc consultada, suposem, per manca d'informació, sens dubte el que més l'ha usada ha estat del Sr. Golobardes, com ja hem dit abans.

SECCIÓ D: LA GUERRA GRAN I LA DEL FRANCÈS

Els documents que corresponen a la Guerra Gran no són molts, però sí d'un contingut interessant. Potser és la secció que ha estat més consultada de tot l'arxiu. Hi ha 176 manuscrits, dels quals cal destacar-ne alguns que fan referència a les accions bèl·liques del Castell de Sant Ferran de Figueres. Foren consultades pel Sr. Díaz Campmany, comandant de l'exèrcit, mentre treballava en el seu llibre: «El Castillo de San Fernando de Figueras. Su historia».

La segona part dels documents està formada per 92 impressos. La majoria són circulars i ordres dels governadors militars de la plaça.

En aquesta mateixa secció D hi ha un fons molt més extens sobre la guerra del francès. També, està dividit en dues classes de documents:

a) MANUSCRITS

b) PAPERS IMPRESSOS.

a) –Els documents manuscrits són en total 887. Quasi tots són datats a Girona i a Figueres. També n'hi ha alguns a Peralada, Pont de Molins i altres pobles de l'Alt Empordà. Tots porten la data i així estan col·locats cronològicament en l'arxiu.

b) –Els papers impressos són: 2.436, també datats a Madrid, Barcelona, Girona i Figueres. Estan col·locats cronològicament per la data de la seva impressió.

Aquesta documentació ha estat consultada per diverses persones que han treballat en la història de la guerra del francès o de la independència. Segurament que la seva procedència és molt diversa i gràcies a haver arribat a aquest arxiu s'han conservat en bon estat i s'han catalogat i ara es poden consultar, doncs estan a l'abast de tothom.

SECCIÓ E: PERGAMINS DELS SEGLES XII-XV

Cal dir d'entrada que aquesta és una secció especial dintre l'ordre establert en l'arxiu, doncs s'ha conservat tal com l'havia disposar l'arxiver Miquel Golobardes. És un fons de 380 pergamins, dels quals n'hi ha 77 que són i fan referència al poble empordanès de Les Escaules i al seu castell.

Els altres fan referència a pobles del Baix Empordà: Flaçà, Bordils, Ultramort, Cervià, Torroella de Montgrí, etc...

Estan arxivats cronològicament des de l'any 1154 fins al 1454. Molt d'ells han estat transcrits i publicats per Miquel Golobardes en el seu llibre: **ELS REMENSES**. Recordem, que en el segon volum només hi ha documents transcrits.

Secció interessant, però singular i només per especialistes en pergamins i documentació medieval.

SECCIÓ F: FONS ECLESIASTIC

Aquest fons documental es va formar per agrupar uns documents que fan referència directa o indirectament a l'Església, ordes religioses, monestirs, parròquies etc...

Quasi tots són manuscrits. A més, hi ha 6 pergamins que val la pena esmentar per la seva importància. Són els de la consagració de l'església del Monestir de Sant Salvador de Breda. Els habitants d'aquesta Vila de la Selva saben que estan aquí a Peralada ben arxivats i quan varen celebrar el mil·lenari de la població se'ls hi van deixar per posar-los en una exposició.

La resta de la documentació bàsicament fa referència a l'església de les comarques gironines, i a la mateixa ciutat de Girona, al monestir de Sant Pere de Galligans, i als grans convents dels Domínics i Jesuïtes.

Tot aquest fons consta de: 1.185 documents col·locats per ordre cronològic. No han estat massa consultats, si exceptuem els 6 pergamins de Breda, abans esmentats, i que diverses persones estudiosos d'aquest tema, s'han interessat per ells.

SECCIÓ G: POBLES DE CATALUNYA

Aquesta secció té abundant documentació manuscrita, impresa i gràfica.

Segurament que ha estat la secció més consultada. Els documents manuscrits són: 4.034 i els impressos són: 1.793, que van des d'articles publicats a diaris fins a programes de festa major o altra mena de fulls impressos que al·ludeixen a pobles i viles, especialment de les comarques gironines.

Cal esmentar, dins d'aquesta secció, una col·lecció de fotografies dels pobles de l'Alt Empordà. Tenen més de 100 anys d'antiguitat i foren revelades a París, la qual cosa fa pensar, que aquí, el tema de la fotografia estava en els seus inicis.

LES RESTA DE SECCIONS DE L'«H» FINS A LA «M»

Tota aquesta documentació es pot classificar dintre el calificatiu de «MODERNA», per tant, amb un valor arxivístic molt relatiu. Només cal veure els títols de les seccions, per adonar-nos que no hi trobarem ni pergamins, ni manuscrits.

Així doncs, hi tenim aquests títols: «Política del segle XX i El Movimiento»; «Palau, festes, biblioteca»; «Família: Mateu-Quintana»; «Art, catàlegs, exposicions», etc...

Amb tot, aquesta documentació, encara que moderna, també té la seva importància i dintre uns anys, segurament que serà consultada per els historiadors de l'època contemporània.

Són un total de: 7.510 fitxes degudament ordenades i numerades, que corresponen a documents impressos i gràfics.

La cloenda d'aquesta exposició del fons documental de l'arxiu del Palau de Peralada voldria que fos un elogi ben sincer i per altra part, ben merescut, al Sr. Miquel Mateu i als seus col·laboradors, que amb tant de zel i diligència van realitzar aquesta lloable tasca de salvar de l'oblit i a voltes de la foguera o altres agents destructius, tota aquesta documentació, que avui, està a l'abast i a la consulta de qualsevol estudiós. A ells, doncs, l'agraïment i el reconeixement d'una obra ben feta.